

Robert Beer: Příručka tibetských symbolů – Osm šťastných symbolů

Osm šťastných symbolů (*skt. aštamangala; tib. bkra-shis rtags-brgyad*) je nejznámější skupinou buddhistických symbolů, které jsou tradičně uváděny v tomto pořadí: (1) bílý stánek; (2) pár zlatých ryb; (3) klenotnice; (4) lotos; (5) pravotočivá bílá lastura; (6) nekonečný uzel či „šťastný diagram“; (7) vítězná korouhev; (8) zlaté kolo.

Původně tvořilo osm šťastných symbolů raně indický soubor darů, které byly předkládány králi při jeho dosazení na trůn, a mají skoro jistě předbuddhistický původ. Tato raně indická skupina osmi šťastných předmětů se pravděpodobně skládala z: (1) trůnu; (2) svastiky; (3) otisku dlaně; (4) zavínutého uzle či kadeře vlasů (*skt. śrivatsa*); (5) vázy klenotů; (6) láhve na vodu; (7) dvojice ryb; (8) přikryté vázy. Skupina na jihu Indie obsahovala: (1) metlu na ovívání; (2) dvojici ryb; (3) sloní kel; (4) zrcadlo; (5) buben; (6) korouhev; (7) vázu na vodu; (8) lampu.

Džinisté také přijali seznam osmi šťastných symbolů, což pravděpodobně nepatrně předjímá buddhistickou skupinu. Tento džinistický seznam se skládá z: (1) klenotnice; (2) láhve na vodu; (3) dvou zlatých ryb; (4) svastiky; (5) nekonečného uzlu; (6) kadeře vlasů; (7) zrcadla; (8) trůnu. V Nepálu nevárská forma buddhistické aštamangaly vyměňuje zlaté kolo za metlu na ovívání či *čamara* a obvykle je těchto osm nevárských symbolů sestaveno do tvaru vázy.

V buddhistické tradici těchto osm symbolů šťastného osudu reprezentuje dary věnované Buddhovi Šakjamunimu velkými védskými bohy poté, co dosáhl Probuzení. První se měl před Buddhou objevit Brahma a darovat mu zlaté kolo s tisíci příčkami jako symbolický požadavek, aby Buddha učil skrze otáčení kola Dharmy. Velký nebeský bůh Indra se objevil

jako druhý a daroval mu svůj roh z bílé lastury jako symbolický požadavek, aby Buddha provolával pravdu Dharmy. Na tibetských malbách zobrazujících Buddhovo Probuzení jsou tradičně k vidění pokorně žádající žlutý Brahma se čtyřmi tvářemi a bílý Indra, jak klečí před Buddhovým trůnem a nabízejí mu své symboly úcty: zlaté kolo a bílou lasturu. Bohyně Země Šthavara (*tib. Sa'i i Lha-mo*), která přivedla svědky k Buddhovu Probuzení, obdarovala Šakjamuniho zlatým pohárem naplněným nektarem nesmrtelnosti.

V raném indickém buddhismu byl Buddhův vzhled zobrazen neikonicky nebo v nespodobně podobě, obvykle prázdným trůnem pod stánkem a stromem bódhi, nebo otiskem jeho božsky označené nohy v kameni. Tyto otisky představují rozličné šťastné symboly – odznaky Budhova božství, stejně jako vítězná korouhev, trůn se lvem, trojzubec, Tři Klenoty, věčný uzel, svastika, lastura a pár ryb, avšak nejčastějšími insigniemi byly lotos a kolo. V raném vadžrajánském buddhismu bylo osm šťastných symbolů zbožštěno do devíti bohyní, Aštamangalských dév, z nichž každá nesla jeden ze šťastných symbolů jako svůj atribut.

V čínském buddhismu reprezentovalo těchto osm symbolů osm životně důležitých orgánů Buddhova těla: (1) stánek představuje jeho slezinu; (2) dvě zlaté ryby jeho ledviny; (3) klenotnice jeho žaludek; (4) lotos jeho játra; (5) lastura jeho žlučník; (6) nekonečný uzel jeho střeva; (7) vítězná korouhev jeho plíce; (8) zlaté kolo jeho srdce. Podobná tibetská tradice považuje těchto osm symbolů za psychickou formu Buddhova těla: (1) slunečník představuje jeho hlavu; (2) zlaté ryby jeho oči; (3) klenotnice jeho krk; (4) lotos jeho jazyk; (5) kolo jeho chodidla; (6) vítězná korouhev jeho tělo; (7) lastura jeho řeč; (8) nekonečný uzel jeho mysl.

V tibetském umění může být osm symbolů zobrazováno samostatně, v párech, ve čtveřicích nebo jako úplná skupina osmi.

Pokud jsou zobrazeny jako celá skupina, často spodobňují tvar vázy. V této podobě může být klenotnice vynechána, protože ostatních sedm symbolů uspořádaných do tvaru klenotnice

ztělesňuje symbolicky její obsah. Vzory těchto osmi symbolů štěstí zdobí všechny druhy svatých i světských buddhistických předmětů jako je vyřezávaný dřevěný nábytek, zdobené kovové výrobky, keramika, stěny, koberce a hedvábné brokáty. Jsou také nakreslené na zemi ve vysypané mouce či barevných práscích, aby uvítaly náboženské hodnostáře při návštěvách klášterů.

Stánek (Skt. *čatra*, *atapara*; tib. *gdugs*)

Stánek či slunečník (deštník) je tradiční indický symbol vznešenosti a ochrany. Jeho stín chrání před plamenným horkem tropického slunce a chlad jeho stínu symbolizuje ochranu před bolestným žarem strádání, touhy, překážek, nemocí a zlých sil. Jakožto symbol moci či světského bohatství o něm platí, že čím více slunečníků mají hodnostáři na šatech, tím větší je jejich společenské postavení. Podle tradice představuje třináct slunečníků krále a raně indiští buddhisté přejali tento počet za vyjádření suverenity Buddhy jakožto univerzálního vládce či „*čakravartin*“. Kola se třinácti příčkami představují kuželovité jehlany různých stúp, které připomínají hlavní události z Buddhova života, nebo uchovávají jeho ostatky. Tento postup se později objevil vlastně u všech tvarů stúp v tibetském buddhismu. O velkém indickém učiteli jménem Dipankara Atíša, který oživil buddhismus v Tibetu, se předpokládalo, že měl družinu třinácti slunečníků.

Protože je slunečník držen nad hlavou, přirozeně symbolizuje čest a respekt, a z toho důvodu se stal prominentním neikonickým symbolem v raně buddhistickém umění. Říká se, že slunečník ozdobený šperky byl nabídnut Buddhovi králem hadích duší či nág. Tento slunečník byl vyroben ze zlata s šedočernými blyštivými klenoty kolem okraje. Byl ověšen sladce cinkajícími zvonky a měl držák vyrobený ze safíru. Buddhovo vyobrazení často doplňuje velký bílý slunečník nad jeho hlavou a tento „velký deštník“ (*skt. atapara*) byl později přiřazen vadžrajánské bohyni Sitatapatře (*tib. gDugs-dKar*). Sitatapatra, což znamená Bílý Deštník, je jednou z nejúplnějších vadžrajánských bohyní s tisíci pažemi, nohama a

hlavami a „tisíci miliony“ očima. Dvouruká forma této bohyně je často jasně zobrazována, jak drží svůj bílý deštník nad sedícím Buddhou.

Typický buddhistický slunečník se skládá z dlouhé rukojeti vyrobené z bílého nebo červeného santálového dřeva a je na vrcholku ozdoben malým zlatým lotosem, vázou a klenotem. Přes jeho zaklenutou kostru je nataženo bílé či žluté hedvábí a z kruhového okraje této kostry visí skládaný frýz s mnoha barevnými přívěšky a záclonkami. Ornát zlatého chocholu s vlnícím se ocasem *makara* zdobí obvykle okraj slunečníku a jeho zavěšené hedvábné koberce mohou být také vyzdobeny pavím peřím, zavěšenými šperky a přívěšky z jačího ocasu. Obřadní hedvábný slunečník měří obvykle okolo čtyř stop v průměru a má dlouhou rukojeť, která umožňuje, aby mohl být nesen až tři stopy nad hlavou. Čtvercové a osmiúhelníkové slunečníky jsou také běžné a velké žluté či červené hedvábné stánky jsou často upevněny nad trůnem úřadujícího lámy, nebo nad centrálním božským obrazem v monastériích. Stánek ze žlutého nebo bílého hedvábí je symbolem církevní moci, zatímco stánek s pavím peřím reprezentuje spíše moc světskou.

Kopule stánku vyjadřuje moudrost, zavěšené hedvábné záclonky představují soucit či dovednost. Bílý slunečník, který byl darován Buddhovi, v podstatě symbolizuje jeho schopnost ochránit všechny bytosti před deziluzemi a obavami.

Zlaté ryby (Skt. *suvarnamatsja*; tib. *gser-nja*)

V sanskrtu je termín „pár ryb“ znám jako *matsjajugma*, což znamená spárované ryby. To naráží na jejich původ ve starobylém symbolu dvou hlavních posvátných řek Indie – Gangy a Jamuny.

Symbolicky zastupují tyto dvě velké řeky nervy, které vznikají v nozdrách a přenášejí měnící se rytmus dechu či „*prana*“.

V buddhismu představují zlaté ryby štěstí a spontánnost, protože mají ve vodě úplnou svobodu pohybu. Reprezentují plodnost a hojnost, protože se velmi rychle rozmnožují.

Představují osvobození od omezení, které zastupují kasty, protože se ochotně třou a dotýkají. Ryby často plavou v párech a v Číně symbolizuje dvojice ryb manželskou jednotu a věrnost. Jako svatební dar se tradičně věnuje spona s rybami. Protože byly ryby v Číně tak hojné a tvořily důležitou část skladované potravy, stalo se čínské slovo „ju“, což znamená ryba a velké bohatství, synonymem pro materiální prosperitu. Čínská tradice feng-shui věří, že chování zlatých rybiček přitahuje bohatství.